

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
GIOVANNIHO PITRUZZELLY
přednesené dne 26. února 2019¹

Věc C-33/18

V
proti

**Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants,
Securex Integrity ASBL**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná cour du travail de Liège (Belgie)]

„Řízení o předběžné otázce – Sociální zabezpečení migrujících pracovníků – Nařízení (ES) č. 883/2004 – Přejícná ustanovení – Článek 87 odst. 8 – Nařízení (ES) č. 1408/71 – Článek 14c písm. b) – Odchyly od zásady použití právních předpisů jediného členského státu – Dvojitá účast na pojištění – Podání žádosti o to, aby se na osobu vztahovaly právní předpisy podle nařízení č. 883/2004“

1. Projednávaná věc se týká žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podané cour du travail de Liège (pracovní soud v Lutychu, Belgie) ohledně výkladu čl. 87 odst. 8 nařízení (ES) č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení².

2. Jedná se o přechodné ustanovení, které upravuje situace, ve kterých v důsledku vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost dne 1. května 2010 osoba podléhá právním předpisům jiného členského státu, než je stát, jehož právní předpisy se na dotyčnou osobu vztahovaly podle bývalého nařízení (EHS) č. 1408/71³, zrušeného a nahrazeného nařízením č. 883/2004.

3. Podstatou žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podané předkládajícím soudem je, zda se čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004 použije v takovém případě, jako je případ, který projednává a který se týká osoby, pana V., která v době vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost vykonávala v jednom členském státě zaměstnání a v jiném členském státě samostatně výdělečnou činnost, a podléhala tudíž dvojí účasti na pojištění. Je to poprvé, kdy má Soudní dvůr vyložit toto přechodné ustanovení nařízení č. 883/2004.

I. Právní rámec

4. Článek 13 odst. 1 nařízení č. 1408/71 zakotvil zásadu použití právních předpisů jediného členského státu a stanovil, že „[s] výhradou [článku 14c] podléhají osoby, na které se vztahuje toto nařízení, pouze právním předpisům jediného státu“.

1 – Původní jazyk: francouzština.

2 – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (Úř. věst. 2004, L 166, s. 1, Zvl. vyd. 05/05, s. 72), ve znění nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 988/2009 ze dne 16. září 2009 (Úř. věst. 2009, L 284, s. 43) (dále jen „nařízení č. 883/2004“).

3 – Nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství, ve znění pozměněném a aktualizovaném nařízením (ES) č. 118/97 ze dne 2. prosince 1996 (Úř. věst. 1997, L 28, s. 1; Zvl. vyd. 05/03, s. 3), naposledy pozměněné nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 592/2008 ze dne 17. června 2008 (Úř. věst. 2008, L 177, s. 1) (dále jen „nařízení č. 1408/71“).

5. Nicméně jako odchylku od této zásady čl. 14c písm. b) nařízení č. 1408/71, ve spojení s bodem 1 přílohy VII téhož nařízení stanovil, že pracovník, který vykonával samostatně výdělečnou činnost v Belgii a zaměstnání v jiném členském státě, musel podléhat současně dvěma odlišným právním předpisům, a sice právním předpisům místa jeho zaměstnání a právním předpisům místa jeho samostatně výdělečné činnosti.

6. Nařízení č. 883/2004 v čl. 11 odst. 1 potvrdilo zásadu použití právního předpisů jediného členského státu a zrušilo všechny výjimky z této zásady stanovené v nařízení č. 1408/71.

7. Podle čl. 13 odst. 3 nařízení č. 883/2004 „na osobu, která je obvykle činná jako zaměstnanec a osoba samostatně výdělečně činná v různých členských státech, se vztahují právní předpisy členského státu, v němž pracuje jako zaměstnanec“.

8. Článek 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, nadepsaný „Přechodná ustanovení“, stanoví:

„Jestliže v důsledku tohoto nařízení některá osoba podléhá právním předpisům jiného členského státu, než je stát určený v souladu s hlavou II nařízení [č. 1408/71], použijí se na ni tyto právní předpisy tak dlouho, dokud se příslušná situace nezmění, a v každém případě maximálně deset let ode dne použitelnosti tohoto nařízení, pokud dotčená osoba nepožádá, aby se na ni vztahovaly právní předpisy podle tohoto nařízení. Tato žádost se předloží do tří měsíců ode dne použitelnosti tohoto nařízení příslušné instituci členského státu, jehož právní předpisy je třeba podle tohoto nařízení použít, pokud se na danou osobu vztahují právní předpisy tohoto členského státu ode dne použitelnosti tohoto nařízení. Pokud je žádost podána po uvedené lhůtě, dojde ke změně, pokud jde o použitelnost právních předpisů, prvním dnem následujícího měsíce.“

II. Spor v původním řízení a předběžné otázky

9. Pan V. pracoval do 30. září 2007 v Belgii jako advokát. Z tohoto titulu byl zaregistrován u Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (dále jen „INASTI“) a byl pojištěn u sociální pojišťovny Securex Integrity ASBL (dále jen „Securex“).

10. V průběhu likvidace advokátní kanceláře, pro kterou pracoval, byl dne 30. září 2007 jmenován jedním z likvidátorů této kanceláře a současně ukončil své pojištění u Securex. Následujícího dne, tedy 1. října 2007, začal pracovat ve společnosti se sídlem v Lucembursku, a podléhal tedy od tohoto data lucemburskému sociálnímu zabezpečení jako zaměstnanec.

11. V roce 2010 požádal INASTI pana V., aby poskytl bližší údaje k jeho postavení likvidátora. Pan V. odpověděl, že odměna, která mu byla vyplacena jako likvidátorovi, nevede k jeho kvalifikaci jako osoby samostatně výdělečně činné ani osoby, která by podléhala systému sociálního zabezpečení těchto osob.

12. V roce 2013 oznámil INASTI pojišťovně Securex rozhodnutí o nedoplatku na pojistném z příjmů pana V. jakožto likvidátora za období let 2008, 2009 a 2010. Na tomto základě sdělila Securex panu V., že musí být překvalifikován na osobu, která podléhala od 1. října 2007 doplňkovému systému sociálního zabezpečení, a že v důsledku toho musí zaplatit více než 35 000 eur z titulu příspěvků na sociální zabezpečení a penále za období let 2007–2013.

13. Pan V. napadl tento dopis u tribunal du travail d'Arlon (pracovní soud v Arlonu, Belgie). Současně požádal Securex, aby již nepodléhal doplňkovému režimu sociálního zabezpečení od roku 2014 a poskytl důkaz, že svou funkci spolulikvidátora vykonával od 1. ledna 2010 bezplatně.

14. Vzhledem k tomu, že tribunal du travail d'Arlon jeho žalobu zamítl, podal pan V. odvolání k předkládajícímu soudu proti rozsudku vydanému v prvním stupni, ve kterém zejména tvrdil, že s ohledem na nařízení č. 883/2004 nemohly INASTI a Securex požadovat sporné příspěvky.

15. Předkládající soud si klade otázku, zda v takové situaci, jako je situace pana V. – ve které kromě toho, že rozhodnutí ohledně jeho postavení osoby podléhající belgickému doplňkovému režimu sociálního zabezpečení bylo přijato se zpětnou účinností v prosinci 2013 – byl pan V. k tomu, aby se na něj mohlo použít nařízení č. 883/2004, povinen podat výslovnou žádost ve lhůtě tří měsíců podle čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004.

16. Za těchto podmínek se předkládající soud rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Je třeba vykládat článek 87 odst. 8 [nařízení č. 883/2004] tak, že má-li osoba, která před 1. květnem 2010 začala vykonávat závislou činnost v Lucembursku a samostatně výdělečnou činnost v Belgii, podléhat právním předpisům podle [nařízení č. 883/2004], musí o to výslovně požádat, ačkoliv před 1. květnem 2010 nespádala do belgického systému sociálního zabezpečení a belgické právní předpisy o sociálním zabezpečení pro osoby samostatně výdělečně činné vůči ní byly uplatněny pouze se zpětnou účinností až poté, co uplynula lhůta tří měsíců s počátkem 1. května 2010?
- 2) V případě kladné odpovědi na první otázku, má žádost uvedená v článku 87 odst. 8 [nařízení č. 883/2004], jež byla podána způsobem popsaným výše, za následek, že právní předpisy státu příslušného podle [nařízení č. 883/2004] se použijí se zpětnou účinností ke dni 1. května 2010?“

III. Právní analýza

17. Úvodem je třeba připomenout, že v návaznosti na žádost o vysvětlení zaslanou předkládajícímu soudu Soudním dvorem na základě článku 101 jednacího řádu uvedený soud upřesnil, že v okamžiku vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost bylo možné mít za to, že pan V. podléhá belgickým právním předpisům jakožto osoba samostatně výdělečně činná z titulu jeho činnosti likvidátora pro advokátní kancelář v likvidaci.

18. Předběžné otázky položené předkládajícím soudem je tedy třeba zkoumat s přihlédnutím k tomuto předpokladu⁴.

19. Vzhledem k tomuto vysvětlení je podstatou předběžných otázek otázka použitelnosti čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004 v takovém případě, jako je případ pana V.

20. Cílem první otázky je určit, zda musí být toto ustanovení vykládáno v tom smyslu, že osoba, která v okamžiku vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost, a sice dne 1. května 2010, vykonávala jednak zaměstnání v jednom členském státě (v projednávané věci v Lucembursku), a podléhala tedy právním předpisům tohoto členského státu, a jednak samostatně výdělečnou činnost v Belgii, a podléhala tedy belgickým právním předpisům jakožto osoba samostatně výdělečně činná, musela k tomu, aby podléhala právním předpisům použitelným na základě nařízení č. 883/2004, podat výslovnou žádost v tomto smyslu na základě čl. 87 odst. 8 tohoto nařízení.

21. V případě kladné odpovědi je cílem druhé otázky určit, zda taková žádost podaná za takových zvláštních okolností, jako jsou okolnosti v projednávané věci, vede k použití právních předpisů použitelných na základě nařízení č. 883/2004 se zpětnou účinností od 1. května 2010.

4 – Naopak skutečnost, že rozhodnutí týkající se jeho postavení osoby podléhající belgickému doplňkovému režimu sociálního zabezpečení bylo přijato se zpětnou účinností, není podle mého názoru relevantní při analýze ustanovení nařízení č. 883/2004. Cílem tohoto nařízení totiž není určit hmotněprávní podmínky pro existenci nároku na sociální dávky a je v zásadě věcí právních předpisů každého členského státu určit tyto podmínky (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 19. září 2013, Brey (C-140/12, EU:C:2013:565, bod 41 a citovaná judikatura), a ze dne 14. června 2016, Komise v. Spojené království (C-308/14, EU:C:2016:436, bod 65).

22. Nejprve je třeba odmítnout námitku nepřipustnosti vznesenou Belgickým královstvím. Belgické království tvrdí, že obě předběžné otázky nemají žádný vztah k realitě a předmětu sporu, a vznášejí tedy zcela hypotetický problém.

23. V této souvislosti je přitom třeba připomenout, že podle judikatury platí, že jestliže se otázky položené vnitrostátním soudem týkají výkladu ustanovení práva Unie, je Soudní dvůr v zásadě povinen rozhodnout, ledaže je zjevné, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce ve skutečnosti směřuje k tomu, aby Soudní dvůr přiměla k rozhodnutí prostřednictvím fiktivního sporu nebo k tomu, aby poskytl posouzení k obecným nebo hypotetickým otázkám, že žádaný výklad unijního práva nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení nebo také že Soudní dvůr nedisponuje skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny⁵.

24. Pokud jde zaprvé o argument belgické vlády, podle kterého obě předběžné otázky vycházejí z chybného skutkového předpokladu, že pan V. nepodléhal žádnému pojištění v Belgii před 1. květnem 2010, tento argument pozbyl relevanci v důsledku odpovědi předkládajícího soudu na žádost o vysvětlení uvedenou v bodě 17 tohoto stanoviska.

25. Zadruhé ze spisu předloženému Soudnímu dvoru každopádně zjevně vyplývá, že otázka, zda byl pan V. k tomu, aby mohl po 1. květnu 2010 podléhat výlučně právním předpisům stanoveným na základě nařízení č. 883/2004, a sice lucemburským právním předpisům, povinen podat žádost na základě čl. 87 odst. 8 tohoto nařízení, a otázka, v případě kladné odpovědi, jaké jsou důsledky podání takové žádosti několik let po tomto datu, mají jasný dopad na řešení sporu projednávaného předkládajícím soudem. Odpověď na tyto otázky má totiž přímý dopad na počet let, za které jsou belgické orgány oprávněny požadovat platbu příspěvků případně dlužných panem V.

26. Z toho vyplývá, že otázky položené předkládajícím soudem nejsou nijak hypotetické, a jsou tedy přípustné.

27. Pokud jde o věc samou, ze spisu vyplývá, že v okamžiku vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost podléhal pan V. na základě odchylky od zásady použití právních předpisů jediného členského státu stanovené v čl. 14c písm. b) nařízení č. 1408/71, ve spojení s bodem 1 přílohy VII téhož nařízení, dvojím právním předpisům: jakožto zaměstnanec lucemburským právním předpisům a jakožto osoba samostatně výdělečně činná belgickému právu.

28. Podstatou první předběžné otázky je určit, s ohledem na ustanovení čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, jaké dopady měl na tuto situaci vstup tohoto nařízení v platnost.

29. Za těchto podmínek se domnívám, že je třeba vyložit toto ustanovení za účelem ověření jeho použitelnosti v takové situaci, jako je situace pana V. Pokud bylo totiž toto přechodné ustanovení použitelné, měl pan V. k tomu, aby podléhal výlučně právním předpisům stanoveným na základě nařízení č. 883/2004, předložit žádost, jež je v něm stanovena. Naproti tomu v případě, že toto ustanovení nebylo použitelné, pak s ohledem na zrušení odchylky stanovené pro Belgii v nařízení č. 1408/71 a podle zásady použití právních předpisů jediného členského státu, která se stala absolutní v době platnosti nařízení č. 883/2004, podléhal pan V. výlučně právním předpisům stanoveným na základě posledně uvedeného nařízení, a sice lucemburským právním předpisům.

30. Na základě ustálené judikatury Soudního dvora je třeba pro výklad ustanovení unijního práva vzít v úvahu nejen jeho znění, ale i jeho kontext a cíle sledované právní úpravou, jejíž je součástí⁶.

5 – Viz rozsudek ze dne 7. prosince 2010, VEBIC (C-439/08, EU:C:2010:739, bod 42 a citovaná judikatura).

6 – Viz zejména rozsudek ze dne 21. března 2018, Klein Schiphorst (C-551/16, EU:C:2018:200, bod 34).

31. Co se týče zaprvé znění čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, vyplývá z něj, že se toto přechodné ustanovení použije, pokud na základě vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost daná osoba podléhala právním předpisům jiného členského státu než toho, jehož právní předpisy se na dotyčnou osobu vztahovaly na základě nařízení č. 1408/71.

32. Ze znění tohoto ustanovení tedy vyplývá, že se vztahuje na případy, kdy se osoba dostane ze situace, kdy podléhá právním předpisům jednoho členského státu, do situace, v níž podléhá právním předpisům jiného členského státu.

33. Jak správně uvedla Evropská komise, toto ustanovení se naproti tomu nevztahuje výslovně na situace, jako jsou situace založené na čl. 14c písm. b) nařízení č. 1408/71, v nichž se současně použily právní předpisy sociálního zabezpečení dvou členských států a po vstupu nařízení č. 883/2004 v platnost zůstal použitelným pouze jeden z těchto dvou právních rámců.

34. Nepoužitelnost čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004 na takovou situaci, jako je situace dotčená před předkládajícím soudem, je podle mého názoru ostatně potvrzena kontextem, jehož je toto ustanovení součástí, a cíli sledovanými dotčenou právní úpravou.

35. Pokud jde dále o kontext, je třeba konstatovat, že nařízení č. 883/2004 zrušilo všechny odchylky od zásady použití právních předpisů jediného členského státu, které byly v platnosti v nařízení č. 1408/71. Výklad čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, který by šel nad rámec jeho znění a rozšiřoval by režim odchylek, který stanoví dvojí účast na pojištění, by přitom nebyl podle mého názoru konzistentní se systémem zavedeným nařízením č. 883/2004, založeným na zásadě použití právních předpisů jediného členského státu, která se stala absolutní.

36. Stejně tak, pokud jde o cíl čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, tento byl určen jako cíl předejít mnoha změnám použitelných právních předpisů při přechodu na nové nařízení a umožnit dotčené osobě hladký přechod s ohledem na právní předpisy použitelné v případě, kdy existuje odchylka mezi právními předpisy použitelnými na základě nařízení č. 1408/71 a právními předpisy použitelnými na základě ustanovení nařízení č. 883/2004⁷.

37. Za těchto podmínek, jak zdůraznila Komise, zrušení stanovené v nařízení č. 883/2004, pokud jde o možnost podléhat dvojí účasti na pojištění, která existovala v nařízení č. 1408/71, svědčí proti myšlence, že by čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004 mohl mít za cíl zachovat tuto možnost, která byla navíc zrušená v tomto nařízení.

38. Podle mého názoru z toho vyplývá, že se čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004 nevztahuje na takovou situaci, jako je situace pana V., který v době vstupu tohoto nařízení v platnost podléhal na základě čl. 14c písm. b) nařízení č. 1408/71 současně právním předpisům dvou různých členských států.

39. Tento závěr činí podle mého názoru nadbytečným odpovídat na argumenty, které předložila belgická vláda s ohledem na výklad podmínky stanovené v čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004, podle níž k tomu, aby se nadále použily právní předpisy určené na základě nařízení č. 1408/71, se „příslušná situace“ nesmí změnit. Výklad této podmínky je totiž relevantní pouze v případě, že ustanovení čl. 87 odst. 8 je použitelné, což podle mého názoru s ohledem na výše uvedené úvahy není tento případ.

40. Z toho vyplývá, že k tomu, aby pan V. podléhal od 1. května 2010 výlučně právním předpisům určeným nařízením č. 883/2004, a sice na základě čl. 13 odst. 3 tohoto nařízení lucemburským právním předpisům, nebyl povinen podat žádost stanovenou v čl. 87 odst. 8 nařízení č. 883/2004.

7 – Viz praktický průvodce použitelnými právními předpisy v Evropské unii (EU), v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a ve Švýcarsku, vypracovaný a schválený Správní komisí pro koordinaci systémů sociálního zabezpečení (ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11366&langId=fr, strana 52).

41. Vzhledem k řešení, které navrhuji Soudnímu dvoru, není třeba odpovídat na druhou předběžnou otázku položenou předkládajícím soudem.

IV. Závěry

42. S ohledem na výše uvedené úvahy navrhuji Soudnímu dvoru, aby na předběžné otázky položené cour du travail de Liège (Belgie) odpověděl takto:

„Článek 87 odst. 8 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 ze dne 29. dubna 2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení musí být vykládán v tom smyslu, že se nevztahuje na osobu, která v okamžiku vstupu tohoto nařízení v platnost, a sice dne 1. května 2010, podléhala dvojí účasti na pojištění na základě čl. 14c písm. b) nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. června 1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství. K tomu, aby taková osoba podléhala právním předpisům použitelným na základě nařízení č. 883/2004, nebyla tedy povinna podat výslovnou žádost v tomto smyslu na základě uvedeného ustanovení.“